

Třebíčské Patrimonium pro futuro

Na snímku detail zachovaných dřevěných prvků na Karlově náměstí v Třebíči.

Foto: Muzeum Vysočiny

Národní památkový ústav vyhlásil Ceny NPÚ Patrimonium pro futuro (Dědictví pro budoucnost). Cílem je vyzdvihnout zásluhy o záchranu kulturních památek, významné objevy a nálezy, příklady kvalitních oprav či restaurování a úspěšné prezentace kulturního dědictví. V kategorii Objev, nález roku byla udělena cena Muzeu Vysočiny Jihlava a městu Třebíč za objev předlokačního osídlení Třebíče.

Předlokační aglomerace je v archeologii označení pro kumulaci neopevněných osad v okolí významných, raně středověkých hradů (v Čechách například v Praze nebo u Prahy, u Žatce, na Moravě ve Starém Brně apod.). Tyto předlokační aglomerace neměly ještě samosprávu a městské zřízení.

Archeologické výzkumy v Třebíči v letech 2021–2024 odhalily dosud neznámé osídlení z 12. a 13. století. Nálezy dokládají existenci dvou dvorců, z nichž se dochovaly unikátní konstrukce. Objev významně upřesňuje vývoj lokality a osvětluje dosud málo známou problematiku elitních sídel ve 12. a na počátku 13. století.

První z odkrytých areálů, situovaný na dnešním Karlově náměstí, byl dendrochronologicky datován do 40.–80. let 12. století. Tvořila jej nadzemní obytná stavba obklopená řemeslným okrskem. Druhý dvorec vznikl na přelomu 12. a 13. století v okolí kostela sv. Martina a byl zčásti obehnan masivním příkopem a dřevěnou palisádou; zanikl během 13. století. Již před jeho vznikem zde existoval hřbitov a lze předpokládat, že se tu nacházel i románský předchůdce dnešního kostela, vybudovaný před lokací města, tj. vyměření půdorysu kolem Karlova náměstí a obdařením lokality městskými právy.

Ačkoliv se předlokační osídlení v jádru Třebíče předpokládalo, jeho rozsah a stáří očekávány nebyly. Překvapivá je přítomnost

dvou areálů, které lze spojit s působením elit, v takto těsné blízkosti – dvorce od sebe dělí pouhých 130 m. Zjištění je výjimečné i v celostátním kontextu, podobně jako stav zachování staršího z dvorců.

„Historické jádro Třebíče nás od prvního dne výzkumu nepřestávalo udivovat bohatostí nálezů. Zejména objevy z časů před založením města doslova překopaly pohled na nejstarší etapu zdejšího osídlení, o kterém nebylo téměř nic známo. Tato éra přerodu raného středověku ve vrcholný je v mnoha ohledech stále zahalena tajemstvím, a to nejen v případě Třebíče, ale v rámci celé republiky. Výzkum tak přidal další pomyslný dílek do historické skládačky, snažící se o poznání naší společné minulosti,“ konstatuje Aleš Hoch, vedoucí archeologického oddělení Muzea Vysočiny Jihlava.

Muzeum Vysočiny Jihlava se zasloužilo o profesionální provedení výzkumů, realizovaných ve spolupráci s Archaiou Brno. Vedoucí výzkumů Mgr. Aleš Hoch, Ph.D., koordinoval práci zapojených organizací a dalších odborníků a v širším autorském kolektivu připravil populárně-naučnou publikaci a dvě stálé expozice. Významná byla i podpora ze strany města Třebíče, jež nad rámec povinností zajistilo vznik expozic či přírodovědné analýzy.

„Archeologické výzkumy, které probíhaly v minulých letech v centru Třebíče, nám nejenom podhalují dosud neznámou minulost našeho města, ale představují i hluboké kořeny, na kterých Třebíč stojí. Poznání naší historie, a to i té nejstarší, je klíčové pro naši identitu a pro to, jak budujeme naši budoucnost. Je to inspirace pro současné obyvatele a důkaz toho, že naše město má bohatý příběh, který stojí za to chránit a dále rozvíjet pro další generace,“ upřesnil Pavel Pacal, starosta města Třebíče.

Připravil Ivo HAVLÍK

BOHUMILA SARNOVÁ Prosinec

Kde ses nám toulal?
Jsi poslední v řadě
se jménem zvláštním prosebným.
Čeká tě úkol nad míru těžký.
Zhodnotit běh všech roku dní.
Nejdříve ze všeho ujmeš se práce
která tě víc než zaměstná.
Nadělit každému tu méně tu více
ať malý či velký radost má.
Ve svitu svící vánočních
uvidíš odlesk dětských očí.
Mihne se úsměv dospělých
v kterém se zpět do dětství vrací.
Potom už chvátáš zaklapnout vrátka
za vším, co rok nám dal.
V půlnočním tichu prosíme o jedno:
Zlobu a nenávist s odchodem spal!

ODKUD SE BUDE JEZDIT

(Ještě k návrhu ředitele ÚSTRU Ladislava Kudrny)

FRANTIŠEK UHER

Praha. Metro. Stanice Olbrachtova. Ještě v nedohlednu, ale již zdroj tahanic. Malodušní předem kušní. Argumentují, vykřikují, až to budí zdání, že chtějí být vidění a slyšeni. Zda však Olbrachta četlí? Jejich lamentace vzbuzují pochybnosti. Použijme citát ze Švejka: „Život lidský je tak složitý, že samotný život člověka je proti němu hadr“. Vskutku, životní cesty jsou křivolaké, s odstupem času kolísají parametry hodnot, klasické pojmy dobro a zlo se mění v děravé síť, které lze nastavit podle okamžitých potřeb. Až se zdá, že neplatné mince získávají větší váhu než mince v oběhu.

Nad střízlivě věcným úhlem pohledu převažuje hysterický pokřik. Slyšíme, že změna je život. Jak kdy! Nahlédneme do map od počátku minulého století! Do jízdních řádů, do telefonních seznamů! Měnily se názvy hor, států a měst, natož ulic. Samozřejmě působil rozpad koloniálních struktur a poválečné nezbytnosti, příkladně nutnost nahradit německé názvy českými. Kupodivu se změny nejméně dotýkaly vod. Moří, ostrovů, řek. Ačkoli... Přes čtyřicet roků jsem z bytu viděl na tutéž řeku. Konkrétně na Sázavu. Sázavská kronika (dle města Sázavy) ji označuje názvem Flumen zazda.

K určování názvu ulic zaujal výstřední pohled spisovatel Ladislav Pecháček. (Viz také Kleinův film.) Fučíkova ulice se mění v Benešovu, zakrátko v Severní. A komentář: ...světové strany jsou konstantní. Na tom něco je. Možná myšlenka, schopná zapustit kořeny. Současné označování veřejných prostor má poměrně přísná pravidla, dost záleží na inteligenci, odbornosti, širších znalostech, objek-

tivním přístupem. Odedávna jsou hojně využívána jména mimořádně významných osobností. Panovníků, státníků, válečníků, mořeplavců, vědců, umělců, hrdinných reků, rodáků. Časté byly změny místních názvů různých institucí, divadel, mostů, škol, nemocnic. Z objektivních příčin docházelo ke změnám. Stalo se moudrou alternativou nepoužívat jmen žijících osob. Se zesnulými to bylo a zůstává složitější. Neměli bychom přihlížet ke všedním dnům protagonistů, měli bychom dávat přednost tomu, co za sebou zanechali. Lidská malost však dorůstá neuvěřitelných výšek, nabývá absurdních parametrů. Slyšíme, že v USA upadají v nemilost někteří aktéři občanské války. Pokud to není jen horlivý populismus. A samozřejmě se nejedná pouze o místní názvy. Také bývá běžně zanedbávána skutečnost, že se třeba u soch jedná o umělecká díla. Současnost zná spoustu alternativních způsobů, jak projevit úctu předkům.

Změny v názvech se většinou neujaly, staly se obecně nepřijatelnými. Diváci stále chodili na Spartu (ČKD Sokolovo) a na Slavii (nikoli na Dynamo), odjížděli z Wilsonova nebo Masarykova nádraží. Stejně tomu je v lidovém podání názvů ulic, zvyk je železná košile. Samozřejmě nelze nesouhlasit se změnami nevhodně motivovanými, to je ovšem jiná kapitola, většinou se za nimi brzy zavěla voda. Přednost by měly dostávat klady. Co po kom zůstalo. Po Olbrachtovi Nikola Šuhaj (třebaže to možná s rozdáváním chudým bylo všelijaké), ale v brněnském divadle Husa na provázku se Nikola nesmazatelně vepsal do historie českého Divadla, stal se podkla-

dem svérázných filmové verze. A stále jsou tu smutné oči Hany Kara-džičové...

Používání občanských jmen v názvech je běžné. Každé období mělo vlastní požadavky, do historie se vepsala jména lidí, zaslouživších se o stát, národ, lidstvo. Získali úctu. Nebo jsou jakousi tajenkou. V kolika místech najdeme ulice nazvané podle někdejších starostů, které nikdo nepamatuje! Nanejvýš kronika.

Furiantům, kteří mávají křídly již před vzletem, bude shledáno občanské selhání, nepočínají si uváženě. Za první republiky zastávali významné pozice lidé, kteří byli v minulosti členy předních c. a k. institucí, a komu to vadilo? Jejich jména jsou vzpomínána dosud. Nacházíme i kaňky na čistém listu. Každá obec chce mít svou rozhlednu, svého „svatého“ – ber kde ber, třeba i v okupačním odpadkovém koši (viz Hácha). Poznatek z běžné, nepřilíší úctyhodné praxe: Obyvatelům většinou nezáleží na tom, jaké jméno nese ulice, ve které bydlí či pracují. Nejednou nevědí, zda to byl hokejista, motocyklista, saxofonista, oběť tragických událostí.

V meziválečném Polsku byl odsouzen k smrti, posléze cestou milosti k doživotí Sergiusz Piasecki. Ve vězení napsal znamenité romány Milenec hvězd a Král hranice. Jejich ohlas přiměl příslušné orgány ke spisovatelské propuštění. Nevím, zda je v některé polské ulici vzpomínán, ale pokud ano, určitě nejsou příčinou životní anabáze. Zjistěte ovšem zanechala odezvu spisovatelskou tvorbu. Takový přístup by se při určování názvů měl stát primárním. Pokud ovšem nedostanou přednost konstantní světové strany.

HRA NIE JE LEN DRAMATICKÉ DIELO, ŠPORT, ZÁBAVA ČI MUZICÍROVANIE

PAVOL JANÍK

V posledných desaťročiach aj z úst najvyšších ústavných činiteľov neraz počuť pojem spravodajská hra, pričom majú na mysli akúkoľvek činnosť tajných služieb. Uvedený termín však označuje presne definovanú aktivitu špiónážnych inštitúcií. Tak si ju trochu priblížme.

Spravodajská hra je špeciálna operácia s cieľom vyprovokovať protivníka ku konaniu v prospech služby, ktorá hru uskutočňuje. Spravidla využíva podsunutie agenta, ktorý sa ponúka konkurenčnej výzvednej ustanovizni. Predovšetkým ide o zisťovanie, ako cudzia služba zareaguje, aké sú jej hlavné záujmy, jej prostriedky spojenia, kde má konšpiračné byty, aké používa šifry, kódy atď.

Ak služba odhalí podsunutie agenta, môže jeho prostredníctvom protivníkovi dodávať vhodné dezinformácie. Preto každá služba preveruje dôveryhodnosť a serióznosť podsunutého agenta, aby predišla úniku významných informácií politického, vojenského, ekonomického či vedecko-technického charakteru.

Niekedy sa z podsunutého agenta stane dablér, ktorý pracuje súbežne pre obe služby, pričom to obidve služby môžu navzájom vedieť, čo je však už naozaj len samoučelná hra.

Z histórie je známa hra nemeckej rozviedky, ktorá československej službe dodala falošné informácie o zrade maršala Tuchačevského a ďalších sovietskych generálov.

Prezident Beneš ich následne odovzdal Stalinovi, čo viedlo k zdecimovaniu velenia Červenej armády a výrazne ovplyvnilo začiatok druhej svetovej vojny v prospech nacistického Nemecka.

To je názorná ukážka, aké nebezpečné a dôležité môžu byť dôsledky spravodajských hier. Na záver poznamenajme, že najvyšší ústavní činitelia majú k dispozícii citlivé informácie z prostredia výzvedných organizácií, ale vždy je otázka, ako ich vedia doceniť a využiť. Napríklad bývalý český prezident Klaus s odstupom času verejne uviedol, že spravodajským materiálom vôbec nevenoval pozornosť.

ANM

asociace nezávislých médií

si dovoľuje Vás pozvať na 10.ročník udělování KRAMERIOVY CENY ZA NEZÁVISLOU ŽURNALISTIKU 2025

Kdy: 12. prosince 2025 v 17:00 hod
Kde: ČSVTS, Novotného lávka 200/5, 110 00 Praha 1, Křižíkův sál č.319

Dresscode, jakož i myšlenky, neformální :-)

EDGAR ALLAN POE

Ulalume

*Byl sychravý den a v deštivém chladu
listí provázelo každý krok -
šustíc, provázelo každý krok,
byla noc v pustém listopadu,
už nevím ani, který to byl rok -
u ponurých, auberských vodopádů,
tam, kde je bařinatý veletok,
u ponurých, auberských vodopádů,
tam kde je bařinatý veletok.*

*Šli jsme zde v cypřišovém lesíku
obrovskou alejí s Psyché, bloudíce -
s Psyché, mou duší šli jsme, bloudíce,
já jsem měl srdce plné výkřiků
a lávy, tekoucí za vichřice
sírnými proudy z hory Yaniku
na konec světa, v strašné panice -
sílnými proudy z hory Yaniku
až na konec světa, v strašné panice.*

Úryvek z lyrickoepické básně **Havran**. Jedno z nejvýznamnějších básnických děl světové poezie letos v překladu Vítězslava Nezvala ve své edici Fobos vydalo nakladatelství Dobrovský.

Pozorný čtenář se možná zastaví u přívlastku podstatného jména veletok, tedy bařinatý veletok, čekal by bařinatý veletok.

Podle Milana Blahynky, největšího znalce Nezvalova díla, nejde o šotka, v originálu rukopisu básně Nezval skutečně má bařinatý veletok, byť čeština slovo bařina nezná.

„Klíček“ (Jurij Oleša, 1899-1960, ruský písnič spisovatel polského původu narozený na Ukrajině) se „po celý život skláněl před Edgarem Allanem Poem, pokládal ho za největšího světového spisovatele,“ píše Valentin Katajev v memoárech Má démantová čelenka.

Brněnské nakladatelství HOST v závěru letošního roku vydalo vkusný i praktický Nekonečný diář s obrázky a básněmi Ptačí rok. U havrana polního poznamenává, že anglické jméno pro havrana je **rook** a slavná báseň Edgara Allana Poea **The Raven** tedy pojednává spíše o krkavci.

Na nedávnou valnou hromadu Unie českých spisovatelů do své rodné Prahy přijela Jitka Voithová, která v bavorském Řezně pracuje jako sálóvá instrumentárka. Když opustí operační sál, píše pro děti i dospělé. Přivezla nádherné letošní české vydání svých básní z německého uměleckého projektu ZPOMALENÉ KROKY. I v této sbírce jsme našli verše o havranech.

Havrani

Havrani na poli
zobáky klapou
a mávají křídly.
Pyšně krouťí hlavou.
Černí ptáci jako noty
rozlejí se do kraje
vrhají se na dobroty
když bílý sníh roztaje.
Z velké dálky přes moře
přiletěli cestou
až sedlák zjara zaoře
severním směrem se vznesou.

Foto: Ivo HAVLÍK

DVA NA POMEZÍ

Nakladatelství Medias res ve spolupráci s Uníí českých spisovatelů a Institutem české levice v závěru uplývajícího roku 2025 vydalo mimořádně zajímavou knihu **DVA NA HRANICI**, Eva Kantůrková hovoří s Karel Sýsem, Karel Sýs hovoří s Evou Kantůrkovou. V minulém vydání jsme přinesli předmluvu Petra Žantovského, předsedy Unie českých spisovatelů, dnes přinášíme část debaty mezi diskutéry. Připomeňme, že Karel Sýs zemřel vloni 29. července ve věku 78 let, Eva Kantůrková letošního 11. května oslavila úctyhodné 95. narozeniny.

KAREL SÝS

Poslal jsem vám svůj otevřený dopis, týkající se všenárodního třeštění. Kácení soch, vyvěšování vlajček, kam jen možno dosáhnout, zakazování oper, vypnutí nepohodlných webů... Až na ty weby (Nová republika, Protiproud, Sputnik...) v Čechách nic nového.

A taky až na to, že minulým represivním aparátům se ani nesnilo o vymoženostech, jež mají k dispozici dnešní Chlupatá Ucha. Před časem přinesl tisk fotografii z jedné pražské křižovatky. Ze stožáru sundávali objemnou krabici s kamerou. Titulek hlásal, že to byla kamera StB. Byla to kamera sledující provoz křižovatky.

Dnes není člověk bezpečný ani ve svých čtyřech zdech a co nevidět bude Velký bratr vědět i to, co se nám odehrává v myslí.

Za vším je víra momentálních panovníků, že zakázat znamená zvítězit.

Z českých měst, městeček i vesnic nejprve zmizel císař pán, po něm Masaryk, po něm Beneš, po něm Gottwald... Jako kdyby kámen a bronz rozhodovaly nejen o historii a přítomnosti, ale hlavně o budoucnosti.

V Paříži nikoho nenapadlo zménit název stanice metra Stalin-grad na Volgograd.

Vy jste mi odepsala s tím, že přichází doba, kdy se mohou shodnout lidé zdánlivě či opravdu jiných názorů a vyznání. Mohou, nebo dokonce musí.

Pak vás napadlo, že bychom mohli spolu udělat rozhovor. A tak se do něho, prosím, pusťme.

EVA KANTŮRKOVÁ

Nechci působit, jako bych podléhala iluzím, jen jsem se naučila nebrat některé veřejné věci osobně. Díky odosobnění jsem jim možná i líp porozuměla.

Společenský rys, na který narazíte, je veřejná moc. Moc jako vládnutí, jako rozhodování, jako ovládání, jako útlak, ale i jako živá činná síla. Studium dějin je vlastně také studiem působení různorodé moci. Pro příslušná společenství a společenské oblasti má moc k dispozici různé své projevy, za nebezpečné nepovažuji ani tak blbá usnesení vlády nebo rozhodnutí tyрана, ta jsou obvykle konkrétní a časem se s nimi dá vyrovnat; za skutečně nebezpečnou mám vlezlou tyranii ideologickou.

Píšete o sochách, takže tedy za velkolepý důkaz této tyranie považuji v minulém režimu Stalinovu sochu v Praze: nejdřív ostře ideologicky sledovaná, tak ostře, že se její autor v hrůze, zda požadavkům vyhoví, zabil; pak oslavovaná a následně v hanbě povalená. Historie Stalinova sousoší je jistě hrozivější příklad než pády soch, o kterých se zmiňujete, tím ale nejsou dnešní ideologické tlaky méně obudné.

Nedá mi ale bokem připomenout, že bychom nebyli v Čechách, aby si veřejnost od ideologického tlaku neulevila: jako obvykle a jak to umí nejlíp, si o největší sousoší v Evropě otřela drsný jazyk. Jak známo, za Stalinem se jako za vůdcem řadí dvě uskupení postav, konkrétním povoláním symbolizujících český a sovětský lid, a drzý český jazyček hbitě oba zákryty nazval frontou na maso; název to byl aktuální, v té době nebylo v Čechách valně zásobování.

Taky se posobchlo a bylo veřejným míněním stejně hbitě posuzováno, že při utváření koncepce sousoší autoři řešili i jistý drob-

nější problém: Stalinovi se nikdo neměl dívat na zadek. Řešení se našlo v oněch dvou zákrytech a hbitý český jazyček nazval Letenskou pláň Záprdelím. Stalo se tak přesně podle pravopisného úzu, podle nějž vznikaly jiné názvy míst, jako Zákampí, Zálesí, Zátaví, Záluží, zászvěti, zákoutí, zázemí, záhumní, zápecí, záhrobí, zádveři, záhoří, zámoří, zápolí, záblatí, zápraží, zátiší, záhlaví, zápatí, místa více myšlená než výhradně reálná. Čeština dovede v gramatickém tvaru vyjádřit i posměch i věcnost i tajemství.

Tak jestli ideologická tyranie zasahuje masy a provokuje jejich fantazii, tyranie mocenská, pocházející z nejvyšších vládních míst, pokud to není válka nebo převrat shora, se běžného člověka dotýká jen zprostředkovaně; jsou to většinou rozhodování stranic-ká, a bývá to věc čistě panská. Jako příklad sporu horních vrstev bych uvedla současný spor o Babiše: agent – ano? ne?, stíhat? nestíhat?; zloděj – ano? ne?, zatarasit mu přístup k veřejným financím?, dotace již získané mu odebrat? Jsou toho plné noviny, televize i rozhlas, jež sice může běžný občan sledovat, avšak do vlastní mocenské hry o našeho oligarchu vstupuje nanejvýš jako volič, jehož volební hlas Babiš získá nebo nezíská; svým způsobem občan zůstává ve věci Babiš částečným suverénem: může oligarchu volit, a nemusí, ale taky může zůstat jeho otrockým obdivovatelem. A zvolit nám ho, nedejbůh, za prezidenta republiky.

Tyranii ideologickou mám tedy za několikanásobně nebezpečnější, než tyranii mocenskou: stačí si připomenout, že občas se v dějinách stala přímým a bezprostředním zdrojem tyranie mocenské; dva poslední velké příklady – nacismus, ale i Stalinem zparchantělý komunismus.

KAREL SÝS

Jen podotknu: autor pomníku se nezabil kvůli strachu, že by netrefil Vůdcovu podobu, nebo že by za Velkým vojevůdcem nestál dost dlouhý zástup vyznavačů, ale kvůli pronásledování, kampani vedené proti němu.

EVA KANTŮRKOVÁ

Mně jako nebezpečné připadá i to, jak snadno ideologie leze lidem do hlav, a pak jako falešné vědomí, jak ideologie objevně nazval Karel Kosík, řídí jejich rozhodování. A bývá to rozhodování nejen o věcech veřejných, kde ideologie propuká jako masové běsnění a třeštění, ale mnohdy i ve věcech čistě osobních, kdy napadá mezilidské vztahy, rozkládá rodiny i celá společenství; a přitom se nepřestává tvářit jako objevitelka, inspirátor či přímo spasitel.

I dnes je ideologie čilá dáma a mě nejen rozčiluje, ale i fascinuje její současný způsob vymývání mozků. Jmenuje se reklama a zplodilo ji spotřebitelské vědomí blahobytu. Jako správný vymývač se cpe všude, krátké šoty potisící neinvenčně opakované ohlušují diváka domácích i zahraničních televizních stanic, na obrazovce televize ničí dojem z promítaného filmu, a cpe se i do mého soukromého počítače, drze usazená na třetině plochy vedle právě psaného textu.

Fascinuje mě ten její stereotyp: od diváka se zřejmě očekává, že bedlivě sleduje, zda se šoty ukáží ve správném, už zažitém a spolehlivě se opakujícím pořadí.

Nás, milý pane kolego, se pak přímo osobně týká, že ideologická tyranie bezprostředně ovlivňuje a i ochromuje celé oblasti kultury a umění, kde se z udánlivého podnětu či inspirace stane vražedným nástrojem.

Příklad? Nedávná historie literární metody a formy a teorie socialistického realismu. Čistý příklad toho, jak skutečně objevitelský umělecký styl, uvedu jako příklad Maxima Gorkého, doklo-pýtá pod ideologickým bičem až k divadelnímu majstrštyku Parta brusiče Karhana Vaška Káni nebo k jazykové křeči Stanislava Neumanna, vydávané za poesii. A vnuká mi zvláštní nejistotu, že i náš nejkošatější a nejrozvernější básník, poeticky vynalézavý Vítězslav Nezval, kníže mezi básníky, taky napsal své dobové „musílky“,

popisného Stalina a stavbou velkolepý Zpěv míru. Podobně jako v jiné generaci Ladislav Fuks, kníže mezi prozaiky, napsal několik vědomých „musílků“, Návrat ze žitného pole, Pasáček z doliny, Křišťálový pantoflíček.

Chci říct, že ideologii ochotně přijímají literární neosobnosti, je jim pilířem tvorby a uplatněného vědomí, avšak že i velký kumštýř může být v určitém historickém okamžiku proti ideologii bezbranný. Zejména když si touží udržet nebo získat odpovídající společenské postavení. A zatímco Nezval psal své „musílky“ z pozice vysokého mocenského postavení, u křehounkého a geniálního Ladislava Fukse pamatuji jeho téměř běsnivý strach, že tehdejšímu mocipanstvu, zejména tomu ve Svazu spisovatelů, nevyhoví. Ostatně, jestli se dobře pamatuji, pojem a název „musílek“ vymyslel a ironicky užíval právě on.

Ideologie je proto tak mocná, že podle ní se svět odehrává jen v hlavě; jako představa, jako myšlenka, jako vůle, jako chtění. Ano, ideologie lstivě využívá jednu z nejvyšších lidských hodnot, vypěstovanou kulturními dějinami, člověkovu dalekosáhlou a mnohostrannou představivost. Schopnost mozku, která dělá z člověka tvůrce. Já jako spisovatelka mohu potvrdit, co je to za sílu: nejen si mohu představit kohokoli, třeba svatého Pavla z dob zlomu civilizací; ale já ho mohu i věrohodně popsat. Protože ke schopnosti vybavovat si mám k dispozici i vysoce vyvinutou a tvárnou řeč. Z čehož ideologie, ta ovladatelka společenských skupin a mas, chtivě těží.

KAREL SÝS

Jsme uhranuti Stalinem a vlastním osudem.

Jenže půjdeme-li zpátky až ke Stalinovi, nikam nedojdeme, neheme se z místa.

Karel Šiktanc mi řekl po převratu: „Nepodám vám ruku.“

On psal o Stalinovi nechutné slátaniny, já nikoli.

Svatý Pavel byl nejprve Šavel. Pak byl podroben rychlému školení a obrátil.

Nezvalův Zpěv míru je nádherná báseň. Ani jeho Stalin není podle mého žádný „musílek“. Ostatně kdo musí? Když se odvážil, tak všemu a všem navzdory.

ANNA GAŽIOVÁ

Ozvěny

Po celou zimu ve skříni
hedvábí se rovná vlastní vahou

zvolna puká kokon

já nejsem ty - nebyla jsem nikdy
ve zhrblém lnění
vlnách kousavých
angorských šálách...

zvolna
přes ostych:
já nejsem ty - a potrvá to mžik
šaty zašustí chodbou

slova jsou pryč
jen zbytkové teplo
se po konečcích prstů
rozlévá

- - -

Z drobné sbírky Anny Gažiové (1999) Vzpomínka na
soutok vydalo nakladatelství Dobrý důvod, 2025, tisk
v polském Štětíně (!)

Literatura • Umění • Kultura

ADVENT NA SAMOTĚ U ŠARNŮ

Zbinohy, které leží na rozhraní vysočinských okresů Jihlavy a Havlíčkova Brodu, zapadly sněhem. Ze staré chalupy, vypadající jako tvrz, básnířka a malířka Bohumila Sarnová-Horková píše do naší redakce: „Hrabeme sniž a hrabeme a hrabeme.“

Když je odhrabáno a má uvařeno, jde malovat do podkrovního ateliéru. Její manžel František, také malíř a grafik, ještě musí nakrmit a podojit tři kozy. Chová anglo-nubijské kříženky, mléčné plemeno vyšlechtěné v 19. století na britských ostrovech z anglických, blízkovýchodních a severoafrických koz.

Zbinohy mají průměrnou nadmořskou výšku 646 m, nejvyšší bod, Zbinožský kopec, sahá do výšky 701 m. Velkou část katastru vesnice zabírá Zbinožský rybník. U jeho břehů hnízdí třiasemdesát(!) druhů ptáků.

Etimologie názvu obce s pouhými 123 občany má původ v posměšku pro lidi, z doby, kdy přes vesnici vedla tak zvaná obchodní humpolecká stezka (ta spojovala obchodně Čechy s Moravou a Rakouskem a navazovala na jantarovou nebo zlatou stezku), kteří si cestou přes kamenitou stezku potloukli či zlomili dolní končetiny. Čili – měli zbité nohy. Proto asi název Zbinohy.

Manželé Sarnovi ze Zbinoh nepocházejí. Bohumila se narodila v Českých Budějovicích, František ve Slezsku, v Krnově. Potkali se na studiích v severočeském Turnově. František si odbyval prezenční vojenskou službu v Jihlavě, kde oba posléze zakotvili trvale. Na ladovské chalupě ve Zbinohách žijí již přes čtvrt století. V kraji zůstali natrvalo a jeho literární a výtvarný život významně obohatili.

Text a foto: **Ivo HAVLÍK**

O pověstech, pohádkách a Josefu Lukáškoví

FRANTIŠEK UHER

Nebývá užitečné nosit dříví do lesa, ale třeba pouze pro úplnost: Prozaická (Jirásek) nebo poetická pověst (Erben) je útvar pracující s lidovou tvořivostí a slovesností, převážně vázaný k určitému geografickému prostoru, a aspoň drápkem se zachycuje na pravdivých událostech.

Legenda, mýtus. Ty termíny chápeme jako synonyma. Náleží k nim užívání nenahraditelných archaických výrazů. Jeden trn v patě působí ovšem drobné nesnáze, některé pověsti (nebo určité postavy) se časem stávají věrohodným obrázkem z dějin, což ovšem naprosto není český problém. Tady potom platí, že každý jen tu svou má za jedinou. Pohádka je folklorní žánr, bezprostředně závislý na lidové tvořivosti a fantazii, bez závislosti na reálném světě. Dostáváme se k základnímu kameni – co je pověst, co pohádka, kde se prolínají. Někteří „hrdinové“ pohádek získali celosvětový charakter, někteří disponují individuální dispozicí. Postavu hastrmana najdeme v cizích příbězích, hejkal je ryze český.

Pohádky... Tak nějak začínali všichni čtenáři. Generace po generaci. Ve věku, kdy ještě samostatnými čtenáři nebyli, kdy se v nich rodilo čtenářské podhoubí. Současný knižní trh nabízí bohatou klasickou knižní formu, ale také spoustu lákavých modifikací. Sněhurčin příběh najdete v knihkupectví v několika podobách. Pokud jsou vkusné, díky za ně. Lepolera, krátké pohádkové příběhy, to stále zůstává součástí raného dětství. Za všechny: Kožíškovy Polámal se mravenec, Novákův Cvrček a mravenci, Sekorův Ferda mravenček, Milerův krteček plus Čapkův pejsek a kočička, Václav Čtvrtek... Dětská klasika.

Bohatství, na které bychom měli být hrdí. Pohádky jsou nabízeny v rozličných obsahových i grafických úpravách. A zase za všechna ohlédnutí: Andersen, bratři Grimmové, Němcová, Erben. Jména známá vedle jmen téměř neznámých. Někde v tom pohádkovém moři se vynořují ostrovy pověstí. Nebo naopak. Pověstmi začínaly postupně prostupovat pohádkové prvky. Neptejme se, co bylo dřív – vejce nebo slepice.

Přesné geografické rozdělení pověstí je prakticky nemožné, třebaže tvůrci souborů svá díla tím způsobem označují. (Viz Doubek - Na Sázavě, Urbanová - Pověsti Železných hor, Fibich: Za pověstmi Šumavy.) Líčené události najdeme v pověstech z mnoha koutů české kotliny. Některé trvalou oblibou krajinně vymezení přerostly. Vzpomeňme Krakonoše. Pro několik generací patří ovšem zásluha také filmu a televizi: Krakonoš a lyžníci, televizní seriál Krkonošské pohádky. Mnozí autoři pověstmi svou tvůrčí dráhu začínali. Možná proto, že pro knihy pověstí našly snadněji vydavatele. Opakovaně nacházíme konkrétní motivy i v jiných žánrových oblastech. V románech s odbojovou válečnou tematikou kladou falešní kominíci nálože v objektech německých vojáků v různých končinách a rozdílných souvislostech (Lehovec, Sousedík, Šuleř, Křenek). A navíc, snad všude některé pověsti zobecněly do té míry, že jsou vydávány za historickou skutečnost.

Ojedinelé se pověsti stávají stěžejní osou tvorby. Platí to o Josefu Lukáškoví, který věnoval kus života působení v Horské službě v Orlických horách, kde mají jeho pověsti domovské právo. Čtu je roky, ručička vah stále kolísá; zda pověsti, zda pohádky.

Což není rozhodující. Stěžejní je kvalita, v tom směru se Lukášek zapsal do literární historie zlatým písmem. Udělal také obrovskou propagaci literatury (především té dětské), nezapomenutelná jsou jeho skvostná vystoupení při besedách se čtenáři různého věku.

Nejnovějším Lukáškovým dílem jsou POHÁDKY Z ORLICKÝCH HOR (Agentura Regiona, 2025, ilustrace autorova dvorní ilustrátorka Jarmila Haldová, 120 str.) Některé pohádky vyvěrají z pověstí jako čirá voda ze studánky, z tradiční „orlické“ Kačenčiny pohádkové říše vyhlížejí i do odlehlejších končin, ověřeny půvabem skvostné češtiny. Chytrkost a důvtip pohádkových postav, to je chytrkost a důvtip Lukáškův, dovednost postavit prostý děj v pohádkově dramatických souvislostech, tu vtipných, tu posmutnělých.

Je to čtení, které oslovuje a dokáže upoutat i dospělého čtenáře, jako kdyby z každé stránky zářilo sluníčko. Známé pohádkové postavy, známá prostředí (bezhlavý rytíř, hamr, mlýn, Vamberice) dostávají charakteristické obrysy. Tam všude jsme čtenářsky doma. Lukášek kráčí v dávných stopách, oživuje kouzlo pohádek, spjaté s folkloristickými tradicemi českého písemnictví. Stává se dokonce sběratelem, u některých uvádí původní zdroj!

Pohádkový svět čerpal, čerpá a bude čerpat z vlastních studnic. Jenom zůstává starost, zda dospěje k těm, jimž je určen, k dětským čtenářům. Neboť právě jejich oslovení je předním posláním pověstí a pohádek, podnětem zájmu, vztahu k domovu, třibením vkusu. Josef Lukášek jim otvírá svými Pohádkami z Orlických hor bránu dokořán.

PŘEČETLI JSME PŘES RAMENO

Sůl nad zlato

Viete, ako dlho vydržíte žiť bez soli? Čo myslíte? Alebo – koľko soli ste dostali na trhu za jednu mladú otrokyňu? A za mladého otroka? A viete, že v dávnych časoch sa takto bežne obchodovalo aj u nás? Aká bola vtedy cena soli?

Ako to vlastne bolo so Sámovou ríšou? Kráľ Sám bol vraj pôvodne obchodník a s čím obchodoval? Boli Avari naozaj našimi nepriateľmi? Viete, že kniežatá Mojmirovci a Pribina boli tiež obchodníkmi so soľou? A čo knieža Rastislav a kráľ Svätopluk? Konkurenčný boj o trh a zisk bol aj vtedy neľútostný a krutý. Kde boli solné prístavy na riekach Dunaj, Morava, Hron atď. Skutočne nastal zánik Veľkej Moravy v dôsledku vpádov divých pohanských nájazdníkov?

Viete, že kvôli soli sa vraždilo i padli celé dynastie? A na čom zbohatli Přemyslovci? Ako a prečo vlastne vyvražďili tých Slávníkovcov? A ako si upevnil moc kráľ Sv. Štefan? Viete, že na našom území nebolo ani len jediné ložisko soli a museli sme každý gram kúpiť zo zahraničia?

Neviete si ani predstaviť, ako veľmi a i tragicky ovplyvnil obchod so soľou osudy nášho národa. Uvidíte, že história bola celkom iná ako nám rozprávajú historici, a tu sa dozviete – ako to bolo.

Anonce knihy Milana Poliaka **Veľká Morava a tajomstvo soli - Soľ pre naddunajských Slovanov**, vydal Eko-konzult, 2025